

نقش حسن ظن در روابط اجتماعی از دیدگاه قرآنی آیت الله خامنه‌ای (ره)

احمد رضا تحیری^۱ و خادم حسین^۲

چکیده

تحقیق حاضر با رویکردی توصیفی، تحلیلی نقش حسن ظن، در روابط اجتماعی در کلام مقام معظم رهبری، پرداخته شده است. حسن ظن یک مفهوم مهم اخلاقی هست که در بیانات قرآنی ایشان اشاره شده است. حضرت آیت الله خامنه‌ای (ره) بر اهمیت حسن ظن در روابط اجتماعی و تعاملات انسانی تأکید کرده و آن را یکی از ویژگی‌های برجسته اخلاقی دانسته‌اند که به بهبود روابط و افزایش اعتماد در جامعه کمک می‌کند. ایشان در بسیاری از سخنرانی‌ها به اهمیت حسن ظن برای ایجاد اعتماد و وحدت در جامعه اسلامی اشاره کرده‌اند. رهبری معتقدند که حسن ظن می‌تواند از بروز تنش‌ها و سوء تفاهم‌ها جلوگیری کند. طبق فرمایشات ایشان حسن ظن به برادران ایمانی و اجتناب از قضاوت‌های ناصواب، از ویژگی‌های مؤمنان واقعی است که موجب تقویت همبستگی و اتحاد در جامعه می‌شود.

کلیدواژه‌ها: نقش حسن ظن در روابط اجتماعی. حسن ظن و همکاری اجتماعی. حسن ظن و اصلاح امور جامعه. حسن ظن و اتحاد و همبستگی

۱. عضو هیئت علمی جامعه المصطفی العالمیه، مشهد، ایران.

۲. نویسنده مسئول، دانش پژوه کارشناسی ارشد مدرسه عالی قرآن و حدیث جامعه المصطفی العالمیه، مشهد، ایران.

مقدمه

روابط اجتماعی از ارکان اساسی زندگی انسان‌ها است. رفتارها و نگرش‌های ما نسبت به دیگران می‌تواند تأثیرات عمیقی بر کیفیت و پایداری این روابط داشته باشد. در این میان، حسن ظن نقش بسیار مهمی در شکل‌دهی به بینش، نگرش، و رفتارهای ما ایفا می‌کند.

یکی از مهم‌ترین مسائل مطرح در اخلاقیات که آثار مثبت در بسیاری از ابعاد حیات انسان‌ها دارد، مسئله حسن ظن نسبت به هموعان است. همه ما انسان‌ها دارای زندگی اجتماعی هستیم و با یکدیگر ارتباط ناگسستنی داریم. در این میان برخی ویژگی‌های اخلاقی مانند «حسن ظن» به روابط خوب ما با دیگران کمک شایانی می‌کند.

در آموزه‌های دین اسلام یکی از اصول اساسی این روابط حسن ظن است و همچنین اصل بر عدم سوءظن است، جز در مواردی بسیار محدود آن هم نسبت به خویشان در بعضی موارد و نسبت به دیگران. بر پایه همین دیدگاه، اسلام شدیداً ترتیب اثر دادن به گمان‌های بی‌اساس که عواقب غیرقابل‌جبران در پی دارد، منع نموده و از مسلمانان خواسته شده است تا زمانی که نسبت به مسئله‌ای به حد علم و یقین نرسیدند، درباره آن قضاوت نکنند، چراکه سوءظن نسبت به هموعان سبب بی‌اعتمادی بین افراد منجر می‌شود. در نتیجه، به تعامل سودبخش ما با انسان‌ها آسیب می‌رساند و حیات اجتماعی‌مان را تهدید می‌کند. رهبری بارها بر حسن ظن و بر اهمیت پرهیز از غیبت و تهمت که نتیجه مستقیم سوءظن هستند، تأکید کرده‌اند.

پیشینه پژوهش

درباره حسن ظن، مطالبی را بزرگان و علماء اخلاق در کتب اخلاقی در ضمن مباحث اخلاقی دیگر آورده‌اند؛ از جمله می‌توان به کتاب ارزشمند مجموعه ورام (ورام ابن ابی‌فراس مالکی اشتری)، معراج السعاده (ملا احمد نراقی)، اخلاق در قرآن (آیت‌الله مکارم شیرازی) اشاره کرد؛ البته پژوهش‌های در این زمینه در حد مقاله علمی یا تحقیقاتی پایان‌نامه‌ای نیز انجام گرفته است مانند: «بررسی حسن ظن و سوءظن به خدا و خلق در آیات و روایات»، اثری از اعظم السادات حسینی.

از آن جهتی که موضوعات یاد شده در رابطه با حسن و سوءظن بوده، ارتباط با موضوع بحث ما دارد؛ ولی از دو جهت می‌توان گفت تفاوت با موضوع بحث ما دارد:

اولاً: در خصوص سه موضوع اول، باید گفت: بحث از حسن یا سوءظن یک محبت فرعی بود که در ضمن مباحث دیگر بیان شده است و مبحث اصلی در آن‌ها موضوعات متفرقه بوده در حالی که حسن ظن در این تحقیق مبحث اصلی می‌باشد.

ثانیاً: موضوع مورد بحث تفاوتی ماهوی با موضوعات یاد شده دارد؛ چون حسن در بیان قرآنی مقام معظم رهبری است و این تفاوت خاصه این موضوع است که از موضوعات یاد شده متمایز می‌گردد.

پس بنابراین طبق تفحص نگارنده موضوع مستقلاً که به‌طور مشخص درباره تأثیر نقش حسن ظن در روابط اجتماعی در بیان قرآنی رهبر انقلاب تا هنوز تحقیقی انجام نگرفته است.

تعریف لغوی حسن ظن

حسن ظن، ترکیبی اضافی است که در لغت به‌معنای گمان نیک و خوش‌بینی، مثبت اندیشی و مثبت نگری، در مقابل سوءظن به‌معنای بدگمانی و بدبینی تعبیر می‌شود. (قرشی، ۱۳۷۱، ج ۲، ص ۱۳۴، ج ۴، ص ۲۷۳؛ معین، ۱۳۸۰، ج ۱، ص ۱۴۵۷؛ انوری، ۱۳۸۲، ج ۴، ص ۲۸۹۰).

حسن ظن در تعبیر زبان فارسی درباره کسی به‌کار برده می‌شود که به افراد و وقایع و حوادث نگاه مثبت دارد. این معنا در ادبیات دینی به حسن ظن تعبیر شده است. حُسنِ ظَنِّ، از صفات نیک و پسندیده اخلاقی، به‌معنای خوش‌بینی و گمان نیک در حق دیگران، در برابر سوءظن به‌معنای بدبینی و بدگمانی نسبت به دیگران به کار می‌رود. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۷، ج ۱، ص ۲۲۹).

تعریف حسن ظن در قرآن

در تعریف قرآنی؛ نیک انگاری نسبت به خدا، فعل‌وانفعالات جهان هستی و نیز گفتار و کردار انسان‌ها، خوش‌بینی، مثبت نگری، همه در تعریف حسن ظن قرار می‌گیرد. (قرشی، ۱۳۷۱، ج ۲، ص ۱۳۴؛ معین، ۱۳۸۰، ج ۱، ص ۱۴۵۷).

در آموزه‌های دینی اسلام، حسن ظن به‌عنوان یکی از ویژگی‌های برجسته اخلاقی و اجتماعی مورد تأکید قرار گرفته است و سوءظن به‌شدت پرهیز شده است با توجه به این آیه که فرموده: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ» ای کسانی که ایمان آورده‌اید، از بسیاری از گمان‌ها بپرهیزید، چراکه برخی از گمان‌ها گناه است. (حجرات / ۱۲).

با دقت به این آیه اشاره به حسن ظن دارد و اشاره به سوءظن؛ زیرا آیه می‌رساند که اگر سوءظن گناه دارد و امر ناپسند است از آن طرف حسن ظن امر پسند دیده خواهد بود.

نقش حسن ظن در روابط اجتماعی

یکی از مهم‌ترین ابعاد حسن ظن در روابط اجتماعی؛ خوش‌گمانی به دیگران است، که آن‌ها می‌توانند مسلمان باشد یا غیرمسلمان لذا نسبت به آن‌ها احکام هم متفاوت می‌شود. در حوزه ارتباط با دیگران اصل اولی بر حسن ظن است. در متون دینی برای حسن ظن در ارتباط با دیگران (مؤمنان) توصیف زیادی مطرح شده است و در حفظ وحدت اجتماعی و ایجاد محبت در جامعه ایمانی نقش بسیار مهمی را ایفاء می‌کند و بر تحکیم و پیشرفت جامعه ایمانی کمک شایانی می‌کند.

حسن ظن راهی به سوی زندگی مسالمت آمیز

در دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای (ره)، حسن ظن به معنای اعتقاد به نیکوکاری و حسن نیت به دیگران است. ایشان معتقدند که باید در روابط بین افراد و گروه‌ها، حسن ظن داشته باشیم و در برخورد با آن‌ها از یک نگرش مثبت و بی‌طرفانه بهره برداریم. آیت‌الله خامنه‌ای (ره) در یکی از بیانات خود این‌گونه خطاب به علما می‌فرماید: «علماء مذاهب اسلامی با حسن ظن و مدارا و انصاف به یکدیگر بنگرند و سخنان یکدیگر را بشنوند.» (خامنه‌ای، ۱۴۰۲، ۴ تیر)

هنگامی که افراد در ارتباط با دیگران حسن ظن را سرلوحه زندگی قرار بدهند طبیعتاً این خودش زمینه زندگی مسالمت آمیزی را به ارمغان می‌آورد، چون مردم احساس می‌کنند که آدم‌هایی که با آن‌ها مرابطه دارند احساس بدی نسبت به او ندارند هیچ عکس‌العمل غیرمتناسب از این فرد بروز نمی‌کند. در نتیجه، فضای زندگی سالم می‌ماند.

حسن ظن و همکاری اجتماعی

حسن ظن به معنای داشتن نگرش مثبت و بی‌طرفانه نسبت به دیگران است. وقتی کسی حسن ظن به شما دارد، به شما اعتماد می‌کند و انتظار دارد که خوب و صادقانه عمل کنید. حسن ظن تأثیر مستقیم در روابط اجتماعی دارد و می‌تواند باعث ایجاد ارتباط قوی‌تر و پایدارتر شود.

حسن ظن بین افراد جامعه، همکاری اجتماعی فراهم می‌کند؛ چون زمانی که در معاشرت افراد یک جامعه اصل خوش‌بینی و حسن ظن حاکم باشد طبعاً بدین‌وسیله همکاری اجتماعی فراهم می‌شود.

یکی از نکاتی که در بیانات ایشان در باره حسن ظن و جلب اعتماد دیگران در همکاری اجتماعی، ابراز می‌دارد این است که می‌فرماید: «آنچه که باعث پایداری و پیشرفت نظام اسلامی و غلبه آن بر بسیاری از موانع و طوطه‌ها شد، جمع بین -اعتماد به جمهور مردم و اسلام است- و در آینده نیز راه غلبه بر مشکلات استمرار همین تفکر است.» (خامنه‌ای، ۱۴۰۲، ۵ اسفند)

این همکاری جز در سایه حسن ظن به یکدیگر امکان‌پذیر نیست لذا در اولین مرحله باید حسن ظن بین افراد تقویت شود تا همکاری در جامعه پر رنگ شود و هنگامی که بین مردم همکاری به وجود می‌آید به‌طور ناخودآگاه این اثرات خودش را در زمینه‌های دیگر زندگی نشان می‌دهد منجمله رشد و شکوفایی اقتصاد و معیشت و کسب و کار.

حسن ظن و ایجاد انس و محبت

نقش حسن ظن در این رابطه بسی اهمیت دارد که اگر بین مردم حسن ظن داشته باشد بیشتر صمیمیت بین آن‌ها به وجود می‌آید و می‌توانند بیشتر همدیگر را درک کنند. علی (ع) در یک روایتی می‌فرماید: «من حسن ظنه بالناس حاز منهم المحبة»؛ خوش‌بینی به مردم، موجب دوستی و محبت می‌شود (آمدی، ۱۳۶۶، ج. ۷، ص. ۲۲۶). اگر ما دنبال ایجاد انس و محبت در جامعه هستیم، باید در مرحله اول بی‌اخلاقی و سوءظن

به یکدیگر؛ را از خودمان دور کنیم و بجای این‌ها اخلاق را که یکی از شاخه‌های اخلاق حسن ظن می‌باشد را در جامعه رشد بدهیم.

آیت‌الله خامنه‌ای رشد اخلاقی و ایجاد حسن ظن را نیاز اول جهان اسلام می‌دانند ایشان در یکی از بیاناتشان این‌گونه می‌فرمایند:

«اخلاق آن هوای لطیفی است که در جامعه‌ی بشری اگر وجود داشت، انسان‌ها می‌توانند با تنفس او زندگی سالمی داشته باشند. اخلاق که نبود، بی‌اخلاقی وقتی حاکم شد، حرص‌ها، هوای نفسها، جهالت‌ها، دنیاطلبی‌ها، بغض‌های شخصی، حسادت‌ها، بخل‌ها، سوءظن به یکدیگر وارد شد - وقتی این ردائل اخلاقی به میان آمد - زندگی سخت خواهد شد» (خامنه‌ای، ۱۳۸۸، ۲۹ تیر).

از نتیجه کلام رهبری این معنا به دست می‌آید که یکی از مصادیق فضایل اخلاقی حسن ظن است. حسن ظن سبب راحتی و شادمانی را در زندگی انسان‌ها فراهم می‌کند، زندگی سالم در سایه اخلاق نیکو محقق خواهد شد که موجب امنیت و آرامش و ازدیاد محبت گردد.

راه‌های زیادی برای افزایش حسن ظن و ایجاد انس و محبت وجود دارد. یکی از مهم‌ترین راه‌ها، ارتباطات است. با برقراری ارتباط صحیح و صمیمی، افراد می‌توانند نسبت به یکدیگر شناخت بیشتری کسب کنند و اعتماد خود را به یکدیگر افزایش دهند؛ همچنین احترام به یکدیگر نقش مهمی در ایجاد انس و محبت دارد. علی‌علیه السلام یک نکته کلیدی در رابطه با رفتار اجتماعی این‌گونه می‌فرماید: «رفتار برادرت را به بهترین وجه آن تفسیر کن، مگر زمانی که دلیلی اقامه شود که راه توجیه را بر تو ببندد؛ و تا وقتی برای سخنی که از دهان برادرت بیرون می‌آید توجیه خوبی می‌یابی به او گمان بد میر» (صدوق، ۱۳۷۶، ص. ۳۸۰، ج. ۴۸۳).

از آنجاکه حسن ظن نقش مهمی در ارتباط با دیگران دارد، این ویژگی اخلاقی یکی از عوامل زمینه‌ساز ارتباط سالم با آحاد جامعه به حساب می‌آید، به‌علاوه در زمینه‌های مختلف زندگی دارای نقش و ثمرات فراوانی است. اینک به نمونه‌ای از آن‌ها که در اندیشه رهبری مطرح شده اشاره می‌شود.

آیت‌الله خامنه‌ای (ره) حسن ظن بین انسان‌ها را با اشاره به قضیه افک که یک قضیه تاریخی قرآنی است که در زمان رسول اکرم صلی الله علیه وآله وسلم اتفاق افتاده است یک تکلیف همگانی می‌دانند (خامنه‌ای، ۱۳۷۸، ۸ مرداد).

هنگامی که بحث نقش حسن ظن به دیگران مطرح می‌شود باید توجه داشته باشیم که حسن ظن به دیگران یعنی ایجاد و پرورش یک نگرش مثبت نسبت به افراد و فرض کردن بهترین‌ها در مورد آن‌ها است. وقتی شما حسن ظن به دیگران داشته باشید، به‌جای فکر کردن به نقاط ضعف آنان، تمرکز خود را بر نقاط قوتشان معطوف می‌کنید. حسن ظن به دیگران می‌تواند ارتباطات را بهبود ببخشد و تقویتش کند. وقتی شما به دیگران با حسن ظن نگاه کنید، آن‌ها احساس می‌کنند که شما به آن‌ها اعتماد دارید و ارزش آن‌ها را می‌شناسید. این موضوع باعث می‌شود که دیگران همچنین به شما اعتماد کنند و با شما ارتباط مثبت و سالمی برقرار کنند.

از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای روش رسول اکرم (ص) بهترین الگو برای ما است. ایشان می‌فرمایند: «برای ایجاد فضای سالم و ایجاد خوش‌بینی میان مردم، رسول اکرم (ص) غیر از توصیه‌هایی که داشتند، روش‌هایی را هم اعمال می‌کردند. به‌خصوص در آن دوران که این مسئله بسیار مهم بود؛ چون اعراب جاهلی بین خودشان و نسبت به هم، حقه‌ها و سوءظن‌های زیاد و تعصبات قبیله‌یی و فامیلی بسیاری داشتند و پیامبر اکرم (ص) باید این‌ها را از دل‌های مؤمنین بیرون می‌کشید و دل‌های آن‌ها را نسبت به یکدیگر پاک و صاف و روشن می‌کرد» (خامنه‌ای، بیانات، ج. ۱۱، ص. ۷۶).

هرچند که حسن‌ظن به دیگران می‌تواند مفید باشد، اما باید همچنان مورد توجه قرار گیرد که این امر با داشتن تعادل و واقع‌بینی همراه باشد. به این معنا که درحالی که حسن‌ظن دارید، همچنین می‌توانید واقعیت‌ها و حقایق موجود را به دست بیاورید و به‌طور عادلانه ارزیابی کنید.

حسن‌ظن و آرامش و اصلاح امور جامعه

حسن‌ظن به عبارتی برای جامعه دو کار مهم را انجام می‌دهد؛ یکی به‌سمت اصلاح و بهبودی سوق می‌دهد و دیگری جامعه را به آرامش روحی و روانی می‌رساند.

الف) حسن‌ظن و اصلاح جامعه

این دو مفهوم پیوسته هستند. حسن‌ظن به‌معنای گمان نیک بردن به دیگران و اصلاح امور جامعه به‌معنای بهبود وضعیت جامعه در زمینه‌های مختلف.

اگر در جامعه حسن‌ظن حاکم باشد، امور جامعه به‌سمت اصلاح خواهد رفت، نیز بین افراد جامعه همکاری برای حل مشکلات جامعه صورت می‌پذیرد. معصومین (علیهم‌السلام) در فرمایشاتشان از مردم خواسته‌اند که حتی الامکان نسبت به دیگران حسن‌ظن داشته باشند. در روایتی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نقل شده است: «اطلب لآخریک عذرا، فان لم تجد له عذرا فالتمس له عذرا»؛ برای به‌گفتار و کرداری که از برادرت سر میزند، عذری بجوی و اگر نیافتی، عذری بتراش. (مجلسی، ۱۴۰۳، ج. ۱۰، ص. ۱۰۰). این روایت با جدیت از مردم می‌خواهد که نسبت به دیگران تا جای که امکان دارد حسن‌ظن داشته باشند؛ یعنی برای کارهای مردم که به گمان خود تان بد می‌رسد توجیه کنید و بر خوش‌گمانی حمل کنید که تا مبدا دچار بدبینی شوید.

برخی بزرگان به این نکته اشاره نموده است: حسن‌ظن نسبت به افراد جامعه اگر خوی یک انسان قرار بگیرد آن وقت این فرد از پیامدهای برآمده از بدگمانی همانند قضاوت‌های شتاب‌زده، بدگویی، درگیری و اختلاف که منجر به تخریب جامعه می‌باشد در امان خواهد ماند. (رک: لاری، ۱۳۷۸، ص. ۳۳-۳۸)

حسن‌ظن در جامعه سبب اصلاح جامعه می‌شود وقتی جامعه به‌طرف اصلاح قرار گرفت آن وقت افراد نسبت به همدیگر تراحم، عطوفت و مهربانی از خود نشان می‌دهد که در کلام رهبری به آن بسیار توصیه شده است در پیامی فرمودند: «تراحم و تعاطف مؤمنین با یکدیگر یک وظیفه‌ی اخلاقی است که این امر در پیشرفت و بنای اجتماعی ما تأثیر دارد.» (خامنه‌ای، ۱۴۰۱، ۱۱ مهر)

منشأ تراحم و عطوفت آن حسن ظن است، اگر افراد جامعه با همدیگر خوش بین بود، از خود رحم و عطوفت نسبت به همدیگر نشان می‌دهد.

در منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای رواج خوش بینی و پرهیز از بدبینی برای جامعه بشری امری مهم است خصوصاً وقتی حاکمیت با خیر و صلاح باشد ایشان در این زمینه می‌فرمایند:

«در جامعه و محیط اسلامی، باید بدون سوءظن و با خوش بینی با افراد برخورد کرد. در روایات داریم که وقتی حاکمیت با شر و فساد است، به هر چیزی سوءظن داشته باشید؛ اما وقتی حاکمیت با خیر و صلاح در جامعه است، سوءظن‌ها را رها کنید، به یکدیگر حسن ظن داشته باشید، حرف‌های هم را با چشم قبول بنگرید و گوش کنید، بدیهای یکدیگر را نبینید و خوبی‌های هم را مشاهده کنید.

بین مسلمانان رسم بود که نزد پیامبر می‌آمدند و در گوش آن حضرت حرف‌هایی می‌زدند و به صورت نجوا، حدیث مخفی و محرمانه‌ای را می‌گفتند که آیه‌ی شریفه نازل شد و مردم را از نجوا و درگوشی با پیامبر نهی کرد؛ چون در دیگر مسلمانان ایجاد سوءظن می‌کرد» (خامنه‌ای، ۱۳۹۱، ص. ۲۱).

ب) آرامش روحی و روانی

حسن ظن در آرامش روحی و روانی نقش کلیدی را ایفا می‌کند. مهم‌ترین دستاورد انسانی که نسبت به دیگران حسن ظن دارند، آسوده‌خاطر بودن او است. در روایت از امام علی (ع) داریم که فرمود: «حسن الظن یخفف الهم و یبجی من ثقله الاثم»؛ خوش بینی، غم آدمی را کاهش می‌دهد و از سنگینی گناه رهایی می‌بخشد (آمدی، ۱۳۶۶، ج. ۷، ص. ۲۲۶).

در روایت دیگری از آن حضرت است: «حسن الظن راحة القلب و سلامة الدين»؛ خوش بینی عامل آسودگی جان و سلامت دین است (آمدی، ۱۳۶۶، ج. ۷، ص. ۲۲۶).

اسلام می‌خواهد در جامعه اسلامی امنیت کامل حکم‌فرما باشد نه تنها مردم در عمل با یکدیگر بدرفتاری نداشته باشند؛ بلکه از نظر اندیشه و فکر نیز در امان باشند. لذاست که این آسودگی و راحتی جان یعنی همان امنیت است که تمام لحظه و زمینه‌های زندگی را دربر می‌گیرد. مقام رهبری نسبت به امنیت و آسودگی نگاه عمیقی دارد ایشان امنیت را زیر ساخت همه ابعاد زندگی دانسته می‌فرمایند: «امنیت، یک زیرساخت عمومی است؛ از مسائل شخصی بگیرد تا مسائل اجتماعی تا مسائل عمومی تا مسائل خارجی؛ امنیت زیرساخت همه این‌ها است» (خامنه‌ای، ۱۴۰۱، ۱۱ مهر).

بنابراین یکی از پایه‌های اساسی سلامت روانی اجتماعی حسن ظن به مردم است، حسن ظن یک صفت درونی به معنای اعتماد و خوش بینی به نیت و رفتار دیگران است. این صفت به ما کمک می‌کند تا روابط سالم و عمیقی با دیگران برقرار کنیم، اضطراب و استرس خود را کاهش دهیم و از زندگی اجتماعی لذت بیشتری ببریم.

آیت‌الله خامنه‌ای در دیدار اعضای مجمع نمایندگان طلاب و فضایی حوزه علمیه قم در حین سخنرانی با اشاره به مضمون روایتی که از امام علی (ع) می‌فرماید: وقتی خیر حاکم و غالب بر زمان است، آدم باید حسن ظن داشته باشد و وقتی شر غالب است انسان باید سوءظن داشته باشد (نهج البلاغه، حکمت ۱۱۴). حضرت آقا می‌فرماید:

«امروز دیگر اسلام و خیر غالب و حاکم است و حکومت و رهبری و دولت اسلامی است. اگرچه در جامعه شر هم وجود دارد؛ اما غلبه و حاکمیت با خیر است، امروز روز حسن ظن است» (خامنه‌ای، ۱۳۶۸، ۷ آذر). طبق این فرمایش باید هر جامعه‌ای که در آن حاکمیت اسلام داشته باشد اونجا باید مردم به یکدیگر حسن ظن داشته باشند و از ظن و گمان‌های سوء که خسران و خسارت در پی دارد باید مردم از این ویژگی اخلاقی پرهیز نمایند.

حسن ظن و اتحاد و همبستگی

حسن ظن، اتحاد و همبستگی همگی مفاهیمی هستند که در زمینه‌های مختلف از جمله روابط اجتماعی، کسب‌وکار، خانواده و جامعه اهمیت بسزایی دارند. نکته مهم این بحث آن اتحاد و همبستگی است در این بند تأکید بر این دو نکته در کلام رهبری اشاره می‌شود:

اتحاد: اتحاد به معنای یکپارچه‌شدن و همکاری بین افراد و گروه‌ها است. وقتی افراد و گروه‌ها با هم اتحاد می‌کنند، به هدف مشترکی که دارند متمرکز می‌شوند و تلاش می‌کنند تا با تعامل و همکاری به آن هدف برسند. اتحاد می‌تواند در موفقیت و پیشرفت گروه‌ها و جوامع بسیار مؤثر باشد.

در دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای، اتحاد اجتماعی و وحدت بین مردم و اقشار مختلف جامعه بسیار اهمیت دارد. ایشان معتقد هستند که باید در جامعه به یکپارچگی و همکاری بین افراد و گروه‌ها بر قرار باشد. این اتحاد و وحدت می‌تواند به تقویت و نیروی اجتماعی و افزایش توانمندی جامعه کمک کند. ایشان در باره وحدت و اهمیت اثرات آن می‌فرماید:

وحدت به معنای ارتباط فکری و عملی است؛ به معنای نزدیک شدن دل‌ها و اندیشه‌ها و جهت‌گیری‌ها؛ به معنای هم‌افزایی علمی و تجربی است؛ به معنای پیوند اقتصادی کشورهای اسلامی است؛ به معنای اعتماد و همکاری دولت‌های مسلمان است به معنای همیاری در برابر دشمنان مسلم و مشترک است (خامنه‌ای، ۱۳۶۸، ۷ آذر).

بیان ایشان به این مطلب اشاره دارد که اگر جامعه با یکدیگر حسن ظن داشته باشند و حسن ظن بینشان به وجود بیان آن وقت هم می‌توانند از علم و فکر و عمل و تجربیات همدیگر استفاده کنند. در خصوص اتحاد و وحدت ایشان، آن دو را ضامن ارتقاء مادی و معنوی جهان اسلامی می‌داند: «وحدت و معنویت ضامن ارتقاء مادی و معنوی جهان اسلام و نور افشانی آن به همه گیتی است» (خامنه‌ای، ۱۴۰۲، ۴ تیر). در این باره ایشان در جای دیگر می‌فرماید:

اتحاد را، اتفاق را، وحدت کلمه را، حسن ظن به یکدیگر را باید حفظ کرد. قرآن میگوید: «لولا اذ سمعتموه ظن المؤمنون و المؤمنات بانفسهم خیرا» (نور: ۱۲) دل‌هاتان را باهم صاف کنید، دست در دست هم پیش بروید (خامنه‌ای، ۱۳۷۸، ۱۶ اردیبهشت).

در این بیان حضرت آقا در حفظ حسن ظن و اینکه حسن ظن عامل اصلی اتحاد است، تأکید می‌ورزد. اینکه مردم نسبت به هم دیگر متحد باشند؛ یعنی باید مردم به هم دیگر حسن ظن داشته باشند.

همبستگی: همبستگی، به معنای ارتباط وثیق بین افراد و گروه‌ها معنا می‌شود. وقتی همبستگی وجود دارد، افراد با یکدیگر ارتباط نزدیک دارند و در موقع مشکل و نیاز به یکدیگر کمک می‌کنند. همبستگی می‌تواند احساس اعتماد، امنیت و پایداری را در جوامع و گروه‌ها ایجاد کند و به ایجاد یک محیط سازنده و حامی کمک کند.

رهبر انقلاب اسلامی بارها در بیانات خود به ضرورت همبستگی و اتحاد بین افراد جامعه و گروه‌ها اشاره کرده‌اند، نکاتی در اهمیت همبستگی بیان می‌دارد که بسیار ارزشمند و سازنده است، این است که همبستگی می‌تواند به تقویت اراده و اعتماد به نفس افراد و ایجاد یک جامعه مقاوم‌تری و پایدار کمک کند. اهمیت این مفاهیم برای تحقق اهداف اجتماعی و سیاسی و تقویت ارتباطات میان افراد و گروه‌ها بارها تأکید شده است (خامنه‌ای، ۱۳۷۸، ۱۶ اردیبهشت).

نتیجه‌گیری

مقام معظم رهبری، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، در بیانات خود بارها به اهمیت حسن ظن در روابط اجتماعی تأثیرات آن بر جامعه اسلامی اشاره کرده‌اند. از دیدگاه ایشان، حسن ظن در ایجاد اعتماد و همبستگی اجتماعی نقش عظیمی را ایفا می‌کند. از بررسی‌های انجام‌شده در ارتباط به نقش حسن ظن در بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی نتایج ذیل به دست می‌آید:

۱. تقویت روابط اجتماعی: حضرت آیت‌الله خامنه‌ای بر این نکته تأکید دارند که حسن ظن می‌تواند اعتماد میان افراد را افزایش داده و زمینه‌ساز تقویت روابط اجتماعی شود. اعتماد اجتماعی یکی از پایه‌های اساسی برای ایجاد وحدت و همبستگی در جامعه است.
۲. پیشگیری از سوءتفاهم‌ها: ایشان به اهمیت حسن ظن در جلوگیری از بروز سوءتفاهم‌ها و تنش‌ها اشاره می‌کنند. نگاه مثبت و خوش‌بینانه به رفتارها و نیت‌های دیگران می‌تواند از بسیاری از مشکلات و درگیری‌های غیرضروری پیشگیری کند. حسن ظن می‌تواند موجب افزایش اعتماد و همکاری میان افراد شود و از بروز تنش‌ها و سوءتفاهم‌ها جلوگیری کند.
۳. سلامت روانی: نگرش مثبت و خوش‌بینانه (حسن ظن) موجب آرامش روانی و کاهش استرس و اضطراب می‌شود.
۴. پرهیز از گناه و اشتباهات اخلاقی: حسن ظن می‌تواند فرد را از گناهان اخلاقی مانند غیبت، تهمت و قضاوت نادرست دور نگاه دارد.

بیانات مقام معظم رهبری درباره حسن ظن نشان‌دهنده اهمیت این نگرش در تقویت یا تضعیف روابط اجتماعی، تأثیرات آن بر افراد جامعه است. ایشان با تأکید بر حسن ظن به نقش این نگرش در ایجاد اعتماد و همبستگی اجتماعی و جلوگیری از تنش‌ها و مشکلات روانی اشاره دارند و با مطالعه و تحقیق در دیدگاه مقام معظم رهبری در این زمینه، می‌توان به درک بهتری از تأثیرات این نگرش بر زندگی افراد دست یافت و راهکارهایی برای تقویت حسن ظن در جامعه ارائه داد. این امر می‌تواند به بهبود کیفیت روابط اجتماعی و ارتقاء سلامت روانی جامعه کمک کند.

منابع

- قرآن کریم.
 نهج البلاغه.
 آمدی، عبد الواحد بن محمد. (۱۳۶۶). غرر الحکم و درر الکلم (جمال الدین خوانساری، محقق و مصحح). تهران: دانشگاه تهران.
 انوری، حسن. (۱۳۸۲). فرهنگ بزرگ سخن. تهران.
 خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۶۸، ۷ آذر). بیانات در دیدار اعضای مجمع نمایندگان طلاب و فضیای حوزه علمیه قم. پایگاه اطلاع‌رسانی مقام معظم رهبری. [/https://farsi.khamenei.ir](https://farsi.khamenei.ir)
 خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۸۸، ۲۹ تیر). بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی. پایگاه اطلاع‌رسانی مقام معظم رهبری. [/https://farsi.khamenei.ir](https://farsi.khamenei.ir)
 خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۹۱). درس‌های پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله و سلم. تهران: انتشارات انقلاب اسلامی.
 خامنه‌ای، سید علی. (۱۴۰۲، ۴ تیر). پیام به حجاج بیت‌الله الحرام. پایگاه اطلاع‌رسانی مقام معظم رهبری. [/https://farsi.khamenei.ir](https://farsi.khamenei.ir)
 صدوق، محمد بن علی. (۱۳۷۶). الأملی. تهران: کتابچی.
 قرشی، سید علی اکبر. (۱۳۷۱). قاموس قرآن. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
 لاری، سید مجتبی موسوی. (۱۳۷۸). بررسی مشکلات اخلاقی و روانی. قم: دفتر انتشارات اسلامی. مجلسی، محمدباقر. (۱۴۰۳). بحار الأنوار. بیروت: مؤسسة الوفاء.
 معین، محمد. (۱۳۸۰). فرهنگ فارسی. تهران: امیرکبیر.
 مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۷۷). اخلاق در قرآن (جمعی از فضلاء، تهیه و تنظیم). قم: مدرسه الامام علی بن ابی طالب (ع).

